

Jitka Klimešová: Temperate herbs: an architectural analysis

Vypadá to jednoduše: každou naši bylinu můžete přiřadit k některému z pěti architekturních modelů, tedy modelů uspořádání kořenů. Skloňte se k zemi, vyrýpněte rostlinu, očistěte... a budete se divit. Zjistíte, že nevíte, co všechny ty skryté podivné útvary jsou.

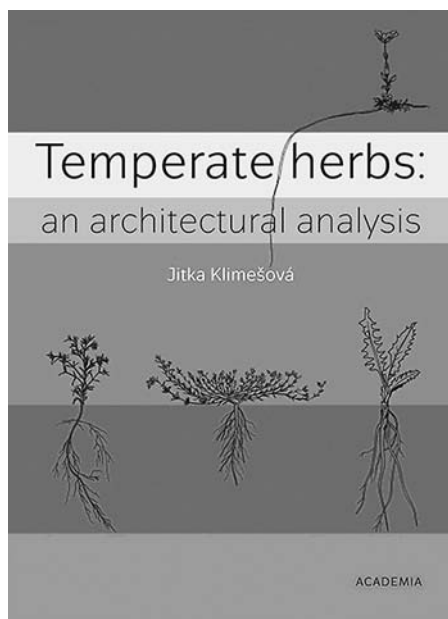
Jitka Klimešová zkoumala podzemní části rostlin více než 20 let a kreslila kořeny, oddenky, hlízy, pupeny. Přitom se zabývala i ekologií rostlin – jak rostou a vypadají za určitých podmínek, jak reagují na náhlé narušení nebo poškození. Postupně dospěla k poznání, že existují pravidla, kterými lze růst rostlin popsat. A tento vzácný kousek poznání předkládá v knižní podobě.

Možná se kniha měla jmenovat Atlas neviditelného světa s návodem k jeho čtení. O podzemních částech se totiž ví málo, přestože tvoří polovinu rostlinného světa. Problém je v tom, že tuto ukrytou polovinu nemůžeme zkoumat tak snadno jako nadzemní. Originální a ucelený návod, jak se dívat na některé z podstatných vlastností rostlin, podává pouhých 17 stránek textu, napsaného v angličtině jasným a úsporným stylem.

Čtenáři často vynechávají předmluvu – prosím, nedělejte to. Obsahuje totiž překvapivě podstatné informace. Od definice architektury rostlin přes dobře formulované cíle knihy až po komentář k původu ilustrací.

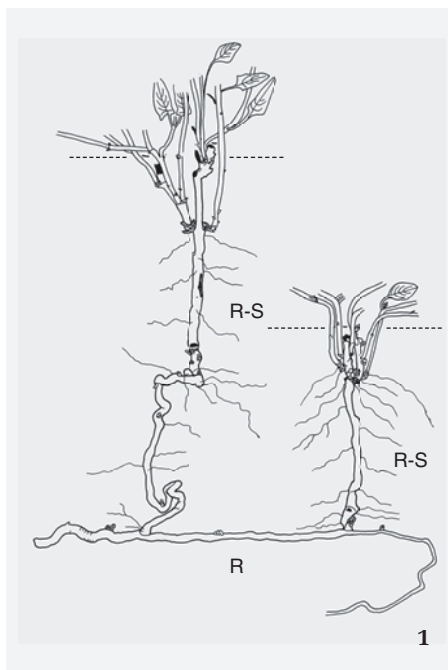
V úvodu najdete stručný přehled historie výzkumu architektury rostlin, následuje vysvětlení termínů používaných v architekturní analýze. Nečekejte však pouhý slovník – Jitka Klimešová se zabývá funkční ekologií, a to se promítá i do textu. Jakkoli je hutný, je zároveň živý, provázaný s tabulkami a schematickými obrázky, doplněnými podrobnými popisky. Významná část textu se věnuje bance pupenů, což je relativně mladý obor výzkumu a tvoří základ pro sjednocující koncept architektury rostlin, představený v další kapitole. Jádrem knihy, které jí dalo i název, obsahuje revoluční návrh pouhých pěti architekturních modelů, do nichž lze zařadit rostliny mírného pásu. Více už asi syntetizovat nejde. Protože se J. Klimešová „nebojí“ staré literatury, a to ani v němčině nebo ruštině, stojí syntéza na pevných základech, rozvinutých o nové poznatky a vlastní výzkum. I díky obrovské terénní zkušenosti si mohla dovolit tak absolutní syntézu.

Většinu stránek knihy tvoří vyobrazení jednotlivých druhů rostlin. Tedy přesněji jejich částí, které najdete na rozhraní podzemí a nadzemí. Autorka na svém blogu s lehkou nadsázkou navrhuje, že by se kniha mohla jmenovat Velká kniha omalovánky. Obsahuje 1 614 kreseb 706 druhů rostlin. Na tuto obrazovou část se vskutku dá pohlížet různým způsobem. Třeba jako na nevšední atlas, výstředně pouze

černobílý. Nebo docela prakticky: Víte, jak se šíří konvalinka po lese? Proč se rdesno jmenuje hadí kořen? A co vám provede celík kanadský na zahradě? Botanici sice toto vědí, ale i z nich jen málokdo tuší, jak různorodé podzemní orgány má např. rod svízel (*Galium*), jak se zjistí stáří petráklíče nebo jak funguje banka pupenů. To všechno lze z ilustrací vyčíst.

Zkuste se podívat na knížku ještě jako na výtvarné dílo. Zapomeňte na vědu a sympodiální větvení a ocitnete se v jiném světě. Třeba obyčejný vlašovičník větší (*Chelidonium majus*) se na prvním obrázku promění v sršatá siamská dvojčata, na dalším v metaforu botanika kráčejiho opatrně, avšak odhodlaně vpřed,

s hlavou plnou roztočivých myšlenek. I když nepřistoupíte na tuto hru nebo si nedokážete odmyslet živé rostliny, stojí za povšimnutí, že některé kresby dokonale zachycují i povahu materiálu. Třetína křovištní (*Calamagrostis epigejos*) má očividně tuhé oddenky, zatímco oddenky sasanky hajní (*Anemone nemorosa*) vypadají právě tak křehce jako ve skutečnosti.

Zdánlivě nevyvážené dvě složky – text a obrazová část – tvoří ve skutečnosti celek, který propojením získává další rozměr. Ve chvíli, kdy začnete obrázky nejen prohlížet, ale skutečně „číst“, ponoříte se do zkoumání vlastností rostlin a přistihnete se, že listujete v textové části. A začnete se ptát. Jitrocel kopinatý (*Plantago lanceolata*) má někdy oddenek a jindy ne? Uvádí se, že není klonální, a přitom se může rozdělit na dvě růžice? Nebo svízele – mají oddenky, ale zrovna svízel slatinný (*G. uliginosum*) ne, proč?

Při čtení také zjistíte, že obrázky nelze vnímat jako jedinou správnou podobu daného druhu. Často jsou vyobrazeny rostliny různého stáří nebo jedinci pocházející z různých podmínek, a rozdílů jsou nápadné i laikovi. Tato dynamika živého světa není sice v knize vyřešena, ale je zřejmá.

Od recenze se očekává i kritický pohled. To ale není v tomto případě jednoduché. Autorka např. píše, že kresby se týkají rostlin střední Evropy, což je sice v některých případech přinejmenším sporné (rožec *Cerastium arcticum*, *Dupontia psilosantha* z čeledi lipnicovitých), já to však vnímám pozitivně jako nenápadné ponouknutí k rozšíření obzorů. Možná také nenajdete některou rostlinu, jež vás zajímá, jako např. vřes obecný (*Calluna vulgaris*). Ale i to se dá uchopit kladně, a protože jsme se v knize dozvěděli o databázi CLO-PLA (Clonal Plants, <http://clopla.butbn.cas.cz>), můžeme tedy pokračovat v poznávání na internetu. Pro čtenáře-nebotaniky je škoda, že jména rostlin jsou v knize uvedena pouze latinsky.

Přece jen mne jedna věc mrzí – obálka podle mne nenaznačuje, jaké dobrodružství najdete uvnitř knihy.

Publikace má šanci stát se ohmatanou příručkou, ke které se bude vracet jak profesionální botanik, tak kdokoli zvědavý se zájmem o přírodu. A kromě skutečně velkého přínosu pro odborníky považují za důležité, že vybízí ke zkoumání, k otázkám. Pokud by vaše zvědavost přesáhla možnosti knihy, můžete se přihlásit k Jitce Klimešové na kurz pro studenty (pozn.: kurzy se konají nepravidelně, bližší informace najdete na www.ibot.cas.cz). Na živo je podzemní dobrodružství ještě poutavější.

**Academia, Praha 2018, 276 str.
Doporučená cena 650 Kč**

1 Svlačec rolní (*Convolvulus arvensis*) odnožuje z kořenů (R) a vytváří tak adventivní prýty (R-S); vodorovné přerušované linky značí povrch půdy. Orig. J. Klimešová, ukázka z recenzované knihy